

Magdalena Nowicka-Franczak (2017)

Niehciana debata. Spór o książki Jana Tomasza Grossa

Published: 21.10.2019

Recommended by Redakcja Pol-Int

Publishing house Wydawnictwo Akademickie Sedno

Place of publication Warszawa

Page references 434

Language Polish

ISBN: 978-83-796-3048-6

History, Jewish Studies, Political Sciences

Polski

Książka składa się z dwóch części: teoretycznej, prezentującej pojęciowe instrumentarium badań, oraz części empirycznej, w której autorka przeprowadza analizę serii polskich debat wokół kolejnych publikacji Jana Tomasza Grossa dotyczących, mówiąc najogólniej, polskiej pamięci zbiorowej i stosunku wobec Żydów. Książka prezentuje nie tylko całościowe, wyczerpujące podejście, ale także zawiera nowe propozycje w zakresie tego, jak badać jeden z najważniejszych sporów, jakie pojawiły się po zmianie systemowej w Polsce. W części teoretycznej autorka odwołuje się do dorobku wielu badaczy komunikacji społecznej m.in. Michela Foucaulta, Edwarda Saida, Alfreda Schütza, Andrei Bührmann czy Wernera Schneidera. Posługując się wypracowanymi przez nich kategoriami analitycznymi, autorka zachowuje metodologiczną samoświadomość i podejmuje samodzielne poszukiwania. W części empirycznej szczegółowo analizuje dynamikę debat, jakie wywoływały kolejne książki Jana Tomasza Grossa („Sąsiedzi”, „Strach”, „Złote żniwa”). W podsumowaniu zwraca uwagę m.in. na to, że: (1) przynależność etniczna, kulturowa lub światopoglądowa autora kontrowersyjnego przekazu oraz ocena i publiczne uprawomocnienie jego wypowiedzi są współzależne, (2) wypowiedzi formułowane w dyskursie podlegają selekcji i kontroli, i tylko niektóre z nich są szerzej dystrybuowane – szczególną rolę w doborze i społecznej dystrybucji treści odgrywa dyskurs mediów, logika formatów medialnych i strategie instytucji medialnych, (3) głos z zewnątrz, za jaki można uznać Jana Tomasza Grossa w polskiej debacie publicznej, może naruszyć status quo, przełamywać tabu dyskursu dominującego, podejmować drażliwe tematy, jednak nie wymyka się mechanizmom władzy dyskursywnej, a jego przekaz może wtórnie służyć podtrzymywaniu i obronie status quo oraz (4) rola głosu z zewnątrz wytraca misyjny, intelektualny charakter na rzecz funkcji (auto)prezentacyjnych – pozycja głosu z zewnątrz staje się medialną profesją, wręcz marką, którą warunkuje dyskurs medialny. Autorka zwraca także uwagę na takie podobieństwa sporu o książki Grossa z innymi europejskimi debatami wokół „trudnej przeszłości”, jak postępująca personalizacja sporu (skupienie na autorze kontrowersyjnego przekazu, a nie na samym przekazie), gry figurą obcego-Żyda, polaryzacja wokół kategorii etnicznych i zawodowych, zaangażowanie elit symbolicznych po obu stronach sporu, m.in. w roli

metakomunikacyjnych arbitrów. Autorka wnikliwie analizuje polską specyfikę debaty wokół książek Grossa. Końcowy wniosek nie jest optymistyczny: „protagoniści i uczestnicy sporów publicznych nie uczą się na własnych ani cudzych błędach. Debata publiczna nie uszlachetnia komunikacji społecznej. W coraz większym stopniu uzależniona jest od konstruktów, które sama wytwarza, oraz od imperatywu zabawiania publiczności, której preferencje media bardziej zgadują i kreują, niż naprawdę znają. Do debaty o trudnej polsko-żydowskiej przeszłości nikt z jej uczestników nie był przygotowany – łącznie z Grossem, medialnym pazezją, emocjonalnie i zaczepnie reagującym na drobiazgowy ogląd jego dorobku i biografii. Więcej – była to debata niechciana po obu stronach barykady w tym sensie, że rozbijała samozadowolenie elit, niezależnie od prezentowanego przez nie światopoglądu. Niechcianą debatę przekuto więc w konkurs na moralność, który szybko uległ upolitycznieniu. Spór doprowadził też do wyczerpania się racjonalnego podejścia do faktów historycznych. Wskutek wciąż niedokończonej debaty wokół Jedwabnego i Grossa przeszłość stała się bardzo niepewna”.

Mało optymistyczne wnioski z tym większą mocą ukazują ważkość sporu i potrzebę jego badania.

<https://www.znak.com.pl/ksiazka/niechciana-debata-spor-o-ksiazki-jana-tomasza-gros-magdalena-nowicka-franczak-77048>